

Piotr Żurek
Instytut Neofilologii
Uniwersytet Bielsko-Bialski
Ul. Willowa 2, PL-43-309 Bielsko-Biała
pzurek@ubb.edu.pl

VELES I NJEGOVO VARJAŠKO IME – »BOG STOKE« VOLOS (NA MARGINI ETIMOLOGIJE IMENA SV. VLAHO)

Autor članka polazeći od onomastičkih istraživanja nastoji objasniti etimološku i semantičku povezanost dvaju slavenskih poganskih teonima – *Veles* i *Volos*. Riječ je o dvama imenima istoga božanstva koja se ipak razlikuju provenijencijom, po redu starijom (*Veles*) te mlađom (*Volos*). Za razliku od praslavenskoga imena *Veles*, ime *Volos* staroruski je teonim, koji se podosta kasno raširio među svim Slavenima. Autor dolazi do zaključka da su ime *Volos* – »bog stoke« *Velesu* i njegovim sljedbenicima nadjenuli skandinavski Varjazi koji su u 9. stoljeću pokorili istočne Slavene i stvorili *Rūs*. Članak se također osvrće i na hipotezu prema kojoj je ime sv. Vlaho izveden od *Volosova* imena.

Već se u 19. stoljeću u znanosti pojavila hipoteza da je među slavenskim narodima ostatak drevnoga poganskog kulta boga *Velesa*, koji se poistovjećuje s *Volosom*, u moderno doba raširen kult svetoga *Blaža* (*Vlaha*). Pritom je zamijećeno i da je s time povezana bizantska tradicija koja se prema sv. *Blažu* odnosi kao prema »zaštitniku stada« (Ralston 1872:252–253; Krek 1887:401, 466–469; Janko 1912:222–223). Od toga je traga pošao poljski leksikograf i slavist Aleksander Brückner koji je istočnoslavenskoga poganskog boga *Volosa* poistovjetio s kultom sv. *Vlaha* upozoravajući da se u Rusiji u Novgorodu u *Volosovoj* ulici, nipošto slučajno na mjestu staroga *Volosova* svetišta, nalazi crkva sv. *Vlasija* (Brückner 1980:139). Međutim ruski lingvist Vladimir Toporov smatra da se iz jezikoslovnoga gledišta, za razliku od *Velesa*, jedino ime *Volosa* može poistovjetiti s kultom sv. *Blaža* (2012:190).

Sv. Blaž »Sanctus Blasius« bio je između ostaloga zaštitnik Dubrovačke Republike, gdje su ga štovali kao sv. Vlaha. To ime potječe iz bizantskoga grčkoga, u kojem je glasilo *Vlasios*. Nastalo je kao rezultat vitacizma, koji je izazvao promjenu glasova *b* u *v*. Dubrovčani su ga pak prihvatili u množini (pl.) kao »sveti Vlasi« (od »Vlasij«). Zacijelo je od oblika *Vlasi* izveden mnogo kasniji oblik *Vlaho*. Zanimljivo je da je u dubrovačkim pisanim izvorima oblik *Vlaho* zabilježen tek 1751. godine. Paralelno s romanizacijom Dubrovačke Republike, koja je proistjecala iz porasta španjolskih utjecaja te prije svega kada je u njoj talijanski jezik stekao status jezika diplomacije i administracije javlja se oblik imena *Blaž*. Unatoč svemu ovdje se može postaviti hipoteza da je navedeno ime lokalni rezultat razvoja i kontaminacije bizantsko-romanskih utjecaja u Dubrovniku:

lat. *Blasius* → španj. *Blas* → hrv. *Blaž* ← grč. *Vlasios* (Budmani 1883:168; Lovrić–Jović 2017:35; Muljačić 1959:169–173).

Međutim sličnost imena Veles/Volos – Vlaho/Vlasios dopustila je jedino nimalo kompliciranu konverziju religijskoga ideala i lakšu adaptaciju imena sv. Blaža među Slavenima (Krek 1876:134–151).

Potpuno drugačiju etimologiju ima leksem *Vlah* te poljski *Wołoch/Wołosi* i *Włoch* (*Talijan*), *Włochy* (*Italija*).

kelt. *Volcae* (galsko pleme) → starogerm. **walhaz* [stranac] → praslav. **volxъ* [Roman] → Vlah/Wołoch/Włoch (Brückner 1989:626; Skok 1973:606–609; Klaić 2004:1429; Kovačec 2016:3–9).

Prema znatnomu broju istraživača, u vjerovanju starih Slavena Volos i Veles zasebna su bića. Max Vasmer već je odavno primijetio da ne postoje temelji koji bi dokazali zajedničku etimologiju teonima Veles i Volos (1964:287–288). Unatoč tomu ona se pokušavala i pokušava dokazati, tim više što su u znatnoj većini slavenskih jezika ti teonimi na isti način poistovjećivani. Samo u češkom jeziku to božanstvo funkcionira isključivo u obliku Veles (Иванов–Топоров 1974:66). Michał Łuczyński za te teonime smatra da su »fonetske varijante istoga imena« (2020:107).

Međutim je prema Henryku Łowmiańskom »Veles bio najvjerojatnije ruski demon koji nije imao ništa zajedničkoga osim određene sličnosti u imenu sa stočjim bogom Volosom« (1979:113). Ipak, teško se složiti s tom tezom.

Čini se da je ovdje bliže istini tvrdnja Radoslava Katičića da se »piše [...] Veles kada se govori o praslavenskom bogu, a Volos kada je riječ o rusnome« (2008:125), odnosno da su Veles i Volos dva zasebna imena istoga poganskog božanstva. Po dogovoru ga možemo nazvati Veles–Volos.

U najnovijim etimološkim proučavanjima Łuczyński više pristaje uz hipotezu ruskoga slavista Olega N. Trubačova, koji podrijetlo praslav. **Veles* vidi u indoeur. **uel-* [dolina], iz čega se formiralo i praslav. **vel-* [polje, livada, dolina]. To u stvari može dopustiti prepoznavanje *Velesa* kao onoga koji se nalazi ili prije »vlada« dolje (2003:428–429; Brückner 1918:74, 83–86; Łuczyński 2020:107–115). Odnosno, u hijerarhiji se slavenskih božanstava Perun nalazi iznad *Velesa*.¹

I premda se Trubačovu ne može poreći primjerenost mnogih tvrdnji koje se tiču etimologije leksema *Veles*, ipak se *Volos* kao vlastito ime koje označava božanstvo razvilo znatno kasnije (2003:428–429).

U kozmogoniji starih Slavena, Perun i Veles–Volos posjedovali su sličnu moć i pripadali su glavnim božanstvima. Gromovnički Perun te *Veles*, bog sunca i onoga, donjega svijeta, vodili su među sobom neprekidnu borbu (Szyjewski 2003:43–52).

Današnji je teonimski sustav slavenskih poganskih božanstava narušila staroruska terminologija. Oblici staroruskih teonima prihvaćeni su kao izvorno općeslavenski. To se dogodilo s Perunom, Volosom, Jarilom te vjerojatno i s Mokoši.

Godine 980. veliki je knez kijevski Vladimir I. Veliki (o.958. – 1015.) radi osnaživanja svoje države odlučio dovesti u red lokalne, plemenske poganske kultove. Tomu je trebao služiti središnji kijevski panteon slavenskih božanstava (Рыбаков 1987:412–454). Zanimljivo je što u njemu ipak nedostaje *Veles–Volos* (*Повесть временных лет* 2012:54). Vjerojatno je povod tomu povezan s prijezirom s kojim su se Perunovi sljedbenici Kijevljani odnosili prema Volosovim štovateljima Novgorodanima.

Što se *Velesa* tiče, tu tezu dokazuje između ostaloga i činjenica da se u staroruskom ljetopisu *Povijest minulih godina*, za koji se pretpostavlja da ga je napisao kijevski monah Nestor (o.1056. – 1114.), može pronaći samo oblik *Volos* (*Комментарии* 2012:269).

Ovdje se pak nameće temeljno pitanje: zašto se u *Povijesti minulih godina* *Volos* opisuje kao »bog stoke«? O tom su pitanju duži niz godina dosta raspravljali jezikoslovci i povjesničari. Neki istraživači taj zapis tumače doslovce, pripisujući božanstvu brigu o životinjama (Živančević 1963:45). Međutim drugi drže da je *Volos* zaštitnik divljači i šume (»stočji i šumski bog«) (Strykowski 1582:140). Neki ga identificiraju s trgovinom (Brückner 2022:105) ili ga smatraju i »bogom podzemlja i umrlih« (Urbańczyk 1991:35).

¹ To objašnjava teorija Jana Peiskera o mitološkoj strukturi prostora (v. Belaj–Belaj:2014).

Malo je vjerojatno da je »stoka« imala svoje štovatelje među istočnim Slavenima. I to prije svega zbog toga što je na tom području vladao ozbiljan nedostatak životinja za stočarstvo (Constantine Porphyrogenitus 1967:50–51).

U Nestorovoj se kronici pojam »stoka« pojavljuje i u poglavlju »Običaji raznih plemena i naroda«. Kako je *Povijest minulih godina* nastala u Kijevu, tj. u utvrdi plemena Poljana, autor o njima piše u samim superlativima. Ali zato pokorene protivnike Drevljane taj kroničar poistovjećuje sa stokom: »A Drevljani su živjeli na sliku i priliku životinja, kao stoka, ubijali su jedan drugoga, jeli su sve prljavo, a vjenčanja u njih ne bi bilo, već su djevice grabili uz vodu« (*Повесть временных лет* 2012:15).

Za razmišljanje je pak, u odnosu na Velesa–Volosa, koji je oblik zapisa izvorni: »bog stoke« ili »stočji bog« (*скотий бог*)? Prvi oblik funkcionira kao jedini u *Povijesti minulih godina*, a drugi u komentarima. U staroruskim se spisima oblik Volos obično pojavljuje u paru s upotrebom atributa »stočji bog« (Toporow 2012:190). Vjerojatno kako bi se istakla pejorativnost nekoga ili nečega.

Jezikoslovci se ne slažu oko podrijetla ruskoga leksema *skot* [stoka].² Ipak prevladava hipoteza o ranosrednjovjekovnom germanskom korijenu te riječi:

staroruski *скотъ* [predati novac] ← gotski *skatts* [novac, kovanica] ← starogerm. **skattaz* [stoka] → staronordijski *skattr* [platiti porez] (Фасмер 1971:655)

No zato pristaše teorije o domaćem podrijetlu etimologiju toga leksema izvode drugačije:

proslav. **skotъ* ← proslav. **skok-to* [skakati] ili od proslav. **kotiti se* [kotiti se] (Трубачев 1960:101–102).

U 9. stoljeću vlast nad istočnim Slavenima preuzeli su, pod vodstvom Rjurika (u.879.), nebrojni ali zato dobro organizirani i ratoborni skandinavski Varjazi (narod Rus') (Звягин 2009:114–147; Мусин 2012:555–602). Upravo su oni pokorenoj zemlji nadjenuli ime Rûs i zacijelo je njihova jezična ostavština niz germanizama u ruskom jeziku, u što spada i imenica *скотъ*. Ona je u varjaškoj Rûsi bila jedna od riječi za novac (Шимкевич 1842:56).

U staroj Rûsi stoka je, kao i krzno kune, predstavljala vrstu platežnog sredstva (Аничковъ 1914:312). Dokaz za to nalazimo u *Radzivilskom ljetopisu* (15. st.):

² Zbigniew Gołąb smatra da je to posuđenica »iz slavenskoga u germanski«, v. Gołąb 2004:323–324.

Poče prikupljati stoku: od muškaraca po četiri kune, od starijih po pet hrivnji te od boljara po osamdeset hrivnji; i dovede Varjage i dade im stoku, a u Jaroslavovoj družini mnogo je boraca (*Радзивиловская летопись* 1989:62).

Odatle i potječu hipoteze koje Velesa–Volosa određuju kao božanstvo bogatstva i plodnosti (Сабининъ 1843:29; Рыбаков 1987:243).

Prema Brückneru »bog stoke« –to je tek izmišljotina 11. stoljeća i nema ničeg izvornog u tome« (2022:103). Sve upućuje na to da je pojam »bog stoke« animalistički frazem. Njegovo objašnjenje valja potražiti u svezi sa značenjem koje pogrdno označava sljedbenike Velesa–Volosa. Odnosno one koji uzgajaju samo rogatu marvu³ te stokom plaćaju porez.

Podsjetimo da su se Rusi–Varjazi prije svega prema Slavenima odnosili kao prema objektu iskorištavanja:⁴

Priređuju napade na Slavene. Pristaju brodovima, izlaze k njima (tj. Slavenima), odvođe ih u ropstvo i potom ih izvoze Hazarima i Bulgarima (kamskima) i prodaju ih tim ljudima. Oni [odnosno Varjazi] ne posjeduju obradiva polja, već se uzdržavaju samo time što izvoze iz slavenskih zemalja (Ibn Rosteh 1977:41).

Skandinavci su također među pokorene istočne Slavene uveli sustav danaka u živoj robi, takozvano *poljudje* (Мельникова 2011:287; Петрухин 2014:236; Sekuła 2016:168–169).

Vrlo je vjerojatno da su se Rusi–Varjazi s prijezirom odnosili prema Slavenima koji su im bili podčinjeni, i to u prvom redu prema Novgorođanima te njihovom glavnom božanstvu Velesu–Volosu. Sličan su način izražavanja prijezira prema pokorenim Slavenima primjenjivali Osmanlije na Balkanu, nazivajući ih »raja« (stado; iz turskoga, odnosno arapskoga). A u Poljskoj se, pri referiranju na sljedbenike određenih nekatoličkih religija, može čuti uvredljiva fraza »kocia wiara« (dosl. »mačja vjera«). Ova pojava nije bila ništa drugo doli ondašnji način »lijepljenja etiketa«, »etiketiranje«.⁵

Drugim riječima, Rusi–Varjazi, kao štovatelji gromovnika Thora, potom Peruna i konačno Isusa Krista, uvodeći etiketu »bog stoke« u odnosu na Velesa–Volosa na željeni su pejorativni način žigosali njegove sljedbenike, tj. prije svega Novgorođane. Čini se veoma vjerojatnim da upravo to etiketiranje leži u osnovi podrijetla teonima Volos. Stoga bi to potvrđivalo pretpostavku koja oblik Veles smatra prvotnim. Taj je oblik ipak istisnu-

³ Na odnos Rusa–Varjaga prema tim Slavenima upozorio je već Jan Peisker (1905:105).

⁴ O sustavu danaka i pogosta ('okruga') v. Duczko 2007:172–180.

⁵ O etiketiranju v. Markowska 2013: 19–53; Kochan 1994:85–89.

lo mlađe ime, koje je nastalo kao posljedica negativnog i prijezirnog obilježavanja božanstva i njegovih sljedbenika. Potom se iz Rûsi teonim Volos raširio po cijelom slavenskom svijetu. Animalistički frazemi »bog stoke«, »stočji bog« – »učinkovito privlače recipijentovu pozornost i pobuđuju maštu. Njihova metaforična struktura dodatno dokazuje da vrlo često u sebi sadrže dodatna kodirana značenja koja produbljuju snagu stigmatiziranja, uvjeravanja i sadrže silno normativnu poruku« (Markowska 2013:20). Pri interpretiranju podrijetla teonima Volos neposredno se nameće asocijacija na riječ »stoka« – »vol«. Za tu je životinju u većini vrsta karakteristično gusto krzno. Odatle vjerojatno proizlazi »pučka etimologija imena Volos« (Uspienski 1985:160). Osim toga takvo je ustaljeno vjerovanje o Volosovoj kosmatosti moglo proizaći iz činjenice da su idoli i figurice Velesa ukrašene gustom čekinjom i rogovima. Ipak, nedostaje dokaza za postojanje nekakve etimološke povezanosti između imenica *vol* i *vlas* (praslav. **volsv*) (Brückner 1989:627).

Sve upućuje na to da je Velesov kumir imao gustu bradu. Primijetimo da je u staroj slavenskoj žetelačkoj tradiciji postojao običaj da se na polju ostavi »šaćica zlatnoga klasja za bradu Velesu« (Zbože 1891:261). Na slavenskom je području »Velesova brada« nepožet komadić žita ili povezani snop žita. U hrvatskoj pučkoj tradiciji javlja se također kao »Žitni djed« ili još kao »kosmata zvijer« (Katičić 2008:156–172). Uz to se smjesta nameće sličnost s poljskim narodnim demonom *chochołom* [snop slame]. Iz Borysove analize proizlazi da poljski leksem *chochoł* ima, zbog vezâ značenjâ, podrijetlo slično onomu hrvatske riječi *kosa*:

hrv. *kosa*/polj. *kosmaty* (Gluhak 1993:335) ← praslav. **kosa* [duga kosa] (Katičić 2007:107; Pokorny 1959:520) ← praslav. **xoxolъ/koxolъ* [krijesta, vršak nakostriješene kose, pero] → polj. *chochoł* (Borys 2008:63–64).⁶

Očito je kosmatost bila Velesova osobina, a zbog toga su se i sva dlakava stvorenja i stvari uspoređivali s tim božanstvom. Odatle vjerojatno u slavenskoj pučkoj kulturi i potječe geneza lika medvjeda te tura⁷ i koze u obrednim predstavama.

⁶ U slavenskim se jezicima uopće riječi *chochoł* i dr. povezuju s češljanjem i kosom, v. *Этимологический словарь славянских языков* 1981:54–55.

⁷ U izvorniku *turoń* – poljska maškara nalik hrvatskomu Kurentu javlja se nakon Božića te za vrijeme poklada (op. prev.). Odnosi se i na govedo **turvъ*. Tu je i ime *Turo-polje*, za kraj južno od Zagreba, kraj u kojem su u pjesmama bili sačuvani mnogi mitološki motivi.

Sve to potvrđuje da su *Veles* i *Volos* dva različita teonima koji se, ipak, odnose na isto slavensko božanstvo. Oni se razlikuju po etimologiji i podrijetlu, starijem (*Veles*) te potom mlađem (*Volos*).

Već na početku 20. stoljeća francuski lingvist Antoine Meillet i austrijski jezikoslovac Alois Walde predložili su etimologiju riječi *vol* od riječi *velik* (Meillet 1905:242; Walde 1906:856–857). U skladu s tim, Vasmer je interpretirao tijek podrijetla riječi *vol* < *velik* kao »velika rogata domaća životinja« nasuprot grčkomu *μήλον* »mala rogata domaća životinja«, irskomu *mil*, što je srodno s ruskim *малый*, staronjemačkomu *smal* »uzak« (Фасмер 1964:335–336). Ovu je hipotezu podupro Nizozemac Robert Beekes, koji je starogrčki leksem *μήλον* (*mêlon*) [mala domaća životinja, npr. ovca, koza] etimološki izveo iz indoeuropskoga **meh,lo-*[mala domaća životinja]. Odatle su i: staroirski *mil* [mala životinja] – nizozemski *maal* [junica] (2010:943–944) i dr. (v. i Pokorny 1959:724).

Borys određuje podrijetlo leksema *vol* kao ono »bez vjerojatne etimologije« (Borys 2008:709). Međutim, Vasmeru se slabo uvjerljivom čini hipoteza bugarskoga lingvиста Stefana Mladenova o etimološkom poklapanju imenice *вол* [vol] s poljskim glagolom *wolać* [dozivati] (Фасмер 1964:335–336).⁸ Ipak, Jiří Rejzek ju ne isključuje (2001:765).

starorus. *волу* [goveđi] ← praslav. **volb* (**volu*) [vol] → starosl. *volb* [vol] (Трубачев 1960:43–44; Gluhak 1993:678).

Moguće je da se bog *Veles*, koji funkcionira pod likom *Volosa*, krije u opisu istočnih Slavena koji se nalazi u izvještaju perzijskoga putnika i geografa Ibn Rosteha, pisanu na arapskom jeziku, datiranu na prijelaz 9. i 10. stoljeća: »Svi su oni štovatelji volova (bikova)«. Budući da se u arapskom jeziku leksemi »bik« i »vatra« slično pišu, mnogi su proučavatelji i priređivači izvorni zapis smatrali pogrešnim. Možda je riječ o dlakavu i rogatu *Velesovu* idolu, sličnu životinji? Na razmišljanje, ipak, potiče to što se spomenuti odlomak nalazi u dijelu koji se bavi gospodarskim pitanjima – sjetvom i žetvom (Хвольсон 1869:30–31, 133; Ibn Rosteh 1977:37, 118; Lowmiański 1979:88–89). Drugim riječima, Slaveni su, okarakterizirani kao »štovatelji volova«, putniku mogli biti poznati pod pejorativnom varjaškom etiketom sljedbenika »boga stoke« *Volosa* – boga *Velesa*. Sigurno se ta etiketa očuvala do kršćanskih vremena i nisu je slučajno upotrijebili mnogi kroničari.

Nastala pojava etiketiranja *Velesa*–*Volosa* može dokazivati pretpostavku da je kršćanstvo kult toga božanstva prenijelo na sv. Blaža, zaštitnika

⁸ V. Младеновъ 1941:75: »osnova *vol-* neće se izjednačiti s *wielki* [velik], već s poljskom osnovom *wolać*«.

domaćih životinja. Prema dubrovačkoj tradiciji, nakon što je sv. Vlaho primio Božji poziv, određeno je vrijeme živio u osami, uronjen u kontemplaciju. Jedino društvo pravile su mu divlje životinje koje je liječio (Vojnović 1999:117).

Zacijelo je odnos sv. Blaža prema životinjama, kao i sličnost imena Volos – Vlaho, uzrokovao to da je kršćanski svetac preuzeo osobine poganskoga boga. To je nadalje izazvala i pojava paronimije foničnih osobina zvukovnog sloja iménâ Volos – Vlaho.⁹ Drugim riječima, lik sv. Vlaha zadržao je u sebi s jedne strane elemente poganske vjere Slavena, a s druge pak strane varjašku etimologiju imena Volos, nastalu etiketiranjem. Kršćanska adaptacija toga imena nadodala mu je dodatne pozitivne osobine. Zapravo je nova vjera koja predstavlja sv. Blaža (Vlaha) kao iscjelitelja ljudi i životinja zatrla pejorativno obilježenu varjašku etiketu »bog stoke«.

Varjaško etiketiranje, koje najizrazitije potječe iz tradicije skandinavskih Vikinga, neposredno je oblikovalo teonim Volos, a posredno ime sv. Vlaha.

preveo s poljskoga

Mislav Graonić

⁹ Izvorno je taj oblik glasio *Vlasi*.

Literatura

- Аничковъ, Евгений Васильевичъ. 1914. *Язычество и древняя Русь*, Санктъ-Петербургъ: Типографія М. М. Стасюлевичъ.
- Beekes, Robert. 2010. *Etymological Dictionary of Greek*. sv. II. Leiden-Boston: Brill.
- Belaj, Vitomir; Juraj Belaj. 2014. *Sveti trokuti. Topografija hrvatske mitologije*. Zagreb: Ibis grafika.
- Boryś, Wiesław. 2008. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Brückner, Aleksander. 1918. *Mitologia słowiańska*. Kraków: Akademia Umiejętności.
- Brückner, Aleksander. 1980. *Mitologia słowiańska i polska*. Uvod i prir. Urbańczyk, Stanisław. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Brückner, Aleksander. 2022. *Mitologia słowiańska i polska*. Poznań: Replika.
- Brückner, Aleksander. 1989. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Budmani, Pero. 1883. Dubrovački dijalekat kako se sada govori. *Rad JAZU*, LXV, 155–179.
- Constantine Porphyrogenitus. 1967. *De administrando imperio*. Ur. Moravcsik, Gyula. Washington: Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies.
- Duczko, Władysław. 2007. *Ruś Wikingów. Historia obecności Skandynawów we wczesnośredniowiecznej Europie Wschodniej*. Prev. Kreczmar, Natalia. Warszawa: Trio.
- Этимологический словарь славянских языков*. 1981. Ur. Трубочев, Олег Николаевич. выпуск 8, Москва: Наука.
- Фасмер, Макс. 1964. *Этимологический словарь русского языка*. Том 1. Москва: Прогресс.
- Фасмер, Макс. 1971. *Этимологический словарь русского языка*. Том 3. Москва: Прогресс.
- Gluhak, Alemko. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- Gołąb, Zbigniew. 2004. *O pochodzeniu Słowian w świetle faktów językowych*. Kraków: Universitas.
- Хвольсонъ, Даниилъ. 1869. *Известия о Хазарахъ, Буртасахъ, Болгарахъ, Мадьярахъ, Славянахъ и Руссахъ Абу-Али Ахмеда Бенъ Омаръ Ибнъ-Даста, неизвестного доселе арабского писателя начала X века*. Санктъ-Петербургъ: Типографія Императорская академия наукъ.
- Ibn Rosteh. 1977. *Księga kosztownych klejnotów*. Prir. Tadeusz Lewicki. *Źródła arabskie do dziejów Słowiańszczyzny*. Tom drugi, część druga. Wro-

- ćlaw, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. (Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie, Prace Komisji Orientalistycznej, 14)
- Иванов, Вячеслав Всеволодович; Топоров, Владимир Николаевич. 1974. *Исследования в области славянских древностей*. Москва: Наука.
- Janko, Josef. 1912. *O pravěku slovanském*. Praha: J. Otto.
- Katičić, Radoslav. 2007. Ljuta zvijer. *Filologija*, 49, 79–135.
- Katičić, Radoslav. 2008. *Božanski boj. Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*. Zagreb: Ibis grafika – Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Mošćenička draga: Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga.
- Klaić, Bratoljub. 2004. *Rječnik stranih riječi*. Prir. Željko Klaić. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Kochan, Marek. 1994. »Przyklejanie etykietek«, czyli o negatywnym określaniu przeciwnika. Prir. Anusiewicz, Janusz; Siciński, Bogdan. *Język a kultura*, sv. 11, *Język polityki a współczesna kultura polityczna*, Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, 85–89.
- Комментарии. *Повесть временных лет*. 2012. Санкт-Петербург: Вита Нова.
- Kovačec, August. 2016. Podrijetlo i razvitak imena Vlah, Vlasi (vlah, vlasi), vlaški. *Hrvatska revija*, XVI, 3, 3–9.
- Krek, Gregor. 1876. Beiträge zur slavischen Mythologie. Veles, Volos und Blasius. *Archiv für slavische Philologie*, 1, 134–151.
- Krek, Gregor. 1887. *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Akademische Vorlesungen, Studien und kritische Streifzüge*. Graz: Leuschner & Lubensky.
- Lovrić-Jović, Ivana. 2017. Dubrovački sveti Vlaho – parac grada podno Srđa. *Hrvatski jezik*, 1, 34–38.
- Łowmiański, Henryk. 1979. *Religia Słowian i jej upadek (w. VI–XII)*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Łuczyński, Michał. 2020. *Bogowie dawnych Słowian. Studium onomastyczne*. Kielce: Kieleckie Towarzystwo Naukowe.
- Markowska, Barbara. 2013. Jacy »my« i jacy »oni«? Analiza semantyczna nazw i etykiet. Prir. red. Bukowska, Xymena; Barbara Markowska. *To oni są wszystkim winni... Język wrogości w polskim dyskursie publicznym*. Warszawa: Trio, 19–53.
- Meillet, Antoine. 1905. *Études sur l'étimologie & vocabulaire de vieux slave. Seconde partie*. Paris: Librairie Émile Bouillon, Éditeur.
- Мельникова, Елена Александровна. 2011. *Древняя Русь и Скандинавия. Избранные труды*. Москва: Университет Дмитрия Пожарского.

- Младенов, Стефан. 1941. *Етимологически и правописен речник на българския книжовен език*. София: Книгоиздателство Христо Г. Дановъ-о.о.д-во.
- Muljačić, Žarko. 1959. Salamankezi i sorbonezi u Dubrovniku. Prilog etimologiji naših političkih naziva. *Filologija*, 2, 161–173.
- Мусин, Александр Евгеньевич. 2012. Скандинавское язычество на Востоке по данным археологии: общее и особенное, *Российский археологический ежегодник*, 2, 555–602.
- Петрухин, Владимир Яковлевич. 2014. *Русь в IX–X веках. От призвания варягов до выбора веры*. Москва: Форум.
- Повесть временных лет*. 2012. Санкт-Петербург: Вита Нова.
- Радзивиловская летопись. 1989. *Полное собрание русских летописей*, выпуск 8 38, Ленинград: Наука.
- Peisker, Johann. 1905. *Die älteren Beziehungen der Slawen zu Turko-tataren und Germanen und ihre sozialgeschichtliche. Neue Forschungen zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Slawen*. Stuttgart: W. Kohlhammer.
- Pokorny, Julius. 1959. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. I. Band. Bern und München: Francke Verlag.
- Ralston, William Ralston Shedden. 1872. *The Songs of the Russian People*. London: Ellis & Green.
- Rejzek, Jiří. 2001. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda.
- Рыбаков, Борис Александрович. 1987. *Язычество Древней Руси*. Москва: Наука.
- Сабининъ, Стефанъ Карповичъ. 1843. Волось языческое божество славяно-русовъ, сравненное с Одним скандинавовъ. *Журналъ Министерства Народнаго Просвещения*, 40, 39–48.
- Sekuła, Paweł. 2016. *Ruś orientalna. Państwo kijowskie wobec cywilizacji Wschodu w teoriach i badaniach naukowych*. Kraków: Sz wajpolt Fiol.
- Skok, Petar. 1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Knjiga prva: poni²–Ž. Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Strykowski, Maciej. 1882. *Kronika Polska Litewska, Zmodzka, y wszystkiey Rusi Kijowskiey, Moskiewskiey, Siewierskiey, Wołynskiey, Podolskiey, Podgorskiey, Podlaskiey, etc.* Królewiec: U Jerzego Osterbergera.
- Szyjewski, Andrzej. 2003. *Religia Słowian*. Kraków: WAM.
- Toporow, Władimir. 2012. Teonimy staroruskie w świetle teorii trzech funkcji Georges'a Dumezila (Stribog, Perun, Veles). *Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury*, 24, 183–200.
- Трубачев, Олег Николаевич. 1960. *Происхождение названий домашних животных в славянских языках*. Москва: Издательство Академии наук СССР.

- Трубачев, Олег Николаевич. 2003. *Этногенез и культура древнейших славян*. Москва: Наука.
- Шимкевич, Федор Спиридонович. 1842. *Корнеслов русского языка, сравненного со всеми главнейшими славянскими наречиями и с двадцатью четырьмя иностранными языками*, выпуск 8 2, Санкт-Петербург: Императорская академия наук.
- Urbańczyk, Stanisław. 1991. *Dawni Słowianie. Wiara i kult*. Wrocław: Ossolineum.
- Uspienski, Boris Andriejewicz. 1985. *Kult św. Mikołaja na Rusi*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Walde, Alois. 1906. *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung.
- Vojnović, Ivo. 1999. *Mala trilogija*. Dubrovnik: Matica hrvatska Dubrovnik.
- Zbože. 1891. *Bluszcz*, 27, 33, 261–262.
- Звягин, Юрий. 2009. *Великий путь из варяг в греки. Тысячелетняя загадка истории*. Москва: Вече.
- Živančević, Vladimir. 1963. Volos – Veles, slovensko božanstvo teriomorfnoг porekla. *Glasnik Etnografskog muzeja*, 26, 39–66.

Veles and his Varangian name - »god of cattle« Volos (On the margin of the etymology of the name of St. Vlaho)

Abstract

The author of the article, undertaking onomastic research, tries to explain the etymological and semantic relationships between two Slavic pagan theonyms Veles and Volos. These are two names of the same deity differing in provenance, respectively, the older (Veles) and the younger (Volos). Unlike the Proto-Slavic name Veles, the name Volos is an Old Ruthenian theonym, widespread quite late in the entire Slavic region. The author comes to the conclusion that the name Volos – the god of cattle – was given to Veles and his followers by the Scandinavian Varangians, who in the 9th century conquered the Eastern Slavs and formed Ruthenia. The article also refers to the hypothesis deriving the name of St. Vlaho (Saint Blaise) from the name of Volos.

Ključne riječi: slavenski teonimi, Dubrovačka Republika, Veles, Volos, sv. Vlaho, Varjazi

Keywords: Slavic theonyms, Republic of Ragusa, Veles, Volos, Saint Blaise, Varangians